

מדור זה מוקדש לזכרו ולע"נ של ידידנו הבלתי נשכח, הרה"ג רבי ישכר דב רובין זצ"ל בעל יצירת הענק "טללי אורות"

'מחזור ויטרי'

הגה"צ רבי מנחם

...הוסיף ואמר: "אך לפי מה ששמעתי מאמו"ר הכ"מ, שלדעת המחזור ויטרי גם במעין ג' מזכירים ברית ותורה - אזי הנפק"מ לא שייכת כלל!"... עם תום השיעור ניגש אליו אחד המתפללים ואמר: "כן. גם אני שמעתי מאביכם אודות המחזור ויטרי, אך בדקתי זאת בפנים וזה פשוט לא כתוב שם!" ואכן, במחזור ויטרי - לכאורה - זה לא כתוב!

הרב רפאל ברלזון

הגה"צ רבי מנחם מגדל שיינין זצ"ל, היה מדמויות ההוד של עיר התורה בני ברק. בצעירותו זכה להימנות על היחידים שהיו מקורבים ביותר אל מרן הסבא מסלבודקא זצוק"ל.

הוא למד אצלו עוד בישיבה בסלבודקה, ושם שמע ממנו פעם שהוא מתפלל מדוע לא מזכירים בברכת "מעין שלוש" ברית ותורה. בברכת המזון אומרים "ועל בריתך שחתמת בפשרנו, ועל תורתך שלמדנו". אז מדוע לא הכלילו הודאה זו גם בברכת מעין שלוש?

לימים עקרה חלק מישיבת סלבודקה ועלתה לארץ ישראל, כאן קבעה את מקומה בעיר חברון. רבי מנחם מגדל שיינין הצטרף לישיבה בחברון, קצת אחרי שמרן הסבא כבר שהה שם. בשהותו בקרבתו בחברון הבחין שמרן הסבא מברך ברכת מעין שלוש ומזכיר ברית ותורה! עוד בחו"ל כבר שמע את פליאתו של מרן הסבא בנדון, מה שבכל זאת לא גרם למרן הסבא לשנות את מנהגו. דווקא כאן, בארץ ישראל, החליט מרן הסבא לשנות את מנהגו ולכלול ברית ותורה בברכת מעין ג'.

בזכות קרבתו למרן הסבא התאפשר לו לשאול מדוע שינה הסבא ממנהגו, והתשובה הייתה: "ראיתי במחזור ויטרי שכותב שיש להזכיר ברית ותורה גם בברכת מעין שלוש". (השערה: בחברון הייתה ממוקמת ספרייתו העשירה של 'השרי חמד', כנראה מצא שם את המחזור ויטרי).

בט"ו אלול תשל"ו, עלתה נשמתו של הגה"צ רבי מנחם מגדל שיינין זצ"ל השמימה. בחייו יסד בבני ברק את אחד המניינים הראשונים של 'חניכי הישיבות' שנקרא 'בית אברהם' והתקיים בשבתות בתלמוד תורה זכרון מאיר (רח' האדמ"ר מגור). במשך השנה הראשונה להסתלקותו מסר בנו הגאון רבי נחום שליט"א שיעור עיון במשניות לעילוי נשמתו, מידי שבת בשבתו.

באחת השבתות עסקו בשיעור במשנה ברכות (פ"ג מ"ג) לגבי חובת נשים בברכת המזון. הגמרא בברכות (כ:) דנה אם חיובן מדאורייתא או מדרבנן. מדוע שאשה תהיה פטורה מדאורייתא? והרי ברהמ"ז אינה מ"ע שהזמן גרמא? בשאלה זו נחלקו רש"י ותוס'. לדעת רש"י (ד"ה או דרבנן) הרי ברכת המזון נתקנה "על הארץ הטובה אשר נתן לך" ומכיוון שלנשים לא היה חלק בארץ לפיכך אינן מחוייבות מדאורייתא. לדעת תוס' (ד"ה נשים) זה משום שבברכת המזון אומרים "ועל בריתך שחתמת בנו ועל תורתך שלמדנו" ונשים לא שייכות לברית ולתורה!

בא הגר"נ שיינין בשיעור והציע הוא אמינא: תתכן נפק"מ בין רש"י לתוס' לגבי ברכת מעין שלוש. לדעת תוס' נשים תהיינה חייבות בברכת מעין שלוש מדאורייתא (לשיטת הרמב"ן שברכה מעין ג' היא מדאורייתא) מכיוון שבמעין ג' בכל מקרה לא מזכירים ברית ותורה. אך לדעת רש"י גם כמעין ג' תהיינה נשים חייבות רק מדרבנן.

היכי תמצוי?

במשך תקופה ארוכה הגיעו תגובות על הקושיה שעסקה בכמות הלוגין שהפיק האשכול של המרגלים - והרי לנו קושייה נוספת מאותו בית מדרש. הפעם בעניינא דיומא - חנוכה:

הראשונים דנים אם מי שלא הדליק נרות חנוכה באחד הימים, ישלים הדלקתם למחר. בשבלי הלקט (סי' קפ"ו) כתב בשם ר' יצחק שלא ישלים למחר, ואחר הטעמים משום שאנו נוהגים כבית הלל שביום הראשון מדליק נר אחד ומוסיף והולך, ואילו יבוא האיש להשלים למחרת את הדלקתו יחשדו בו שהוא נוהג כבית שמאי שביום הראשון מדליק שמונה נרות ופוחת והולך.

מקשה הגר"ר צבי שטיינברג שליט"א, ר"מ בישיבת 'אור יהודה': לא מובן: באיזה אופן אם משלים המדליק את הנרות של אתמול יחשדו שהוא מדליק כבית שמאי?!

הבה נבדוק את סדר ההדלקה בכל הימים ונגלה שמציאות זו, לכאורה, לא תיתכן: המדליק ביום השני שלושה נרות (שתיים של היום ואחד כהשלמה ליום הראשון) הרי לב"ש מדליקים היום שבעה נרות ואילו הוא מדליק רק שלושה. אם מדליק ביום השלישי חמש נרות, הרי לב"ש מדליקים היום ששה נרות. אם מדליק ביום הרביעי שבעה נרות, הרי לב"ש מדליקים היום חמישה נרות.

וכל שכן בימים הבאים שלבית שמאי פוחת והולך, לא ייתכן שבעל התשלומים ייחד שנהג כדעת בית שמאי!

אייכה?!

הגה"צ רבי מנחם מנדל שניינזון זצ"ל

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אך מיד דחה סברא זו לפי שלא ייתכן שחיובן בברכת מעין ג', יהיה יותר מאשר חיובן בברכת המזון. והוסיף ואמר: "אך לפי מה ששמעתי מאמור"ר הכ"מ, שלדעת המחזור ויטרי גם במועין ג' מזכירים ברית ותורה - אזי הנפק"מ לא שייכת כלל!"... עם תום השיעור ניגש אליו אחד המתפללים ואמר: "כן. גם אני שמעתי מאביכם אודות המחזור ויטרי, אך בדקתי זאת בפנים וזה פשוט לא כתוב שם!" ואכן, במחזור ויטרי - לכאורה - זה לא כתוב!

'אב רך' או 'רך אב'?

אורח"ח 1234567

אוצר החכמה

בילדותו נודע "הבעל שם ממכילשטאט" (הג"ר יצחק אריה זקיל זצ"ל) כעילוי. כבר בגיל שמונה לא נמצא עבורו מלמד מתאים, והוחלט לשלוח אותו למלמד מובהק בעיר אחרת. רבה של מיכלשטאט צייד את הילד במכתב שהיה ממוען לרבה של אותה העיר, שם כינה אותו "יניק וחכים".

כאשר קיבל הרבה את המכתב רצה לתהות על קנקנו של העילוי הצעיר ושאל: דווקא אני מבחין במכתב שעדיין לא הגעת לדרגת חכמה. הרי בפרשת מקץ (מא, מג) מכונה יוסף 'אברך', פירש"י: "אב בחכמה ורך בשנים". דבר ראשון משתבח יוסף שהוא אב בחכמה, ורק אח"כ מזכרת העובדה שהוא רך בשנים. ואילו אצל מוחלפת השיטה: מתחילה 'יניק' ורק אח"כ 'חכים' - כלומר: כעת אתה רק יניק אך מקווים שבעתיד תהפך לחכים!...

זינק החכים והשיב: בדיוק משום כך מפרץ רבי יוסי בן דורמסקית פשט זה וטוען כלפי אומרו: "עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים!" (מובא ברש"י) שכן אם מילת 'אברך' באה לשבח את יוסף יש להזכיר תחילה את עובדת היותו צעיר, ולהוסיף שלמרות היותו 'רך' הוא כבר 'אב' בחכמה. חזו גם כוונת יניק וחכים, שלמרות היותו 'יניק' הוא כבר 'חכים'...

באחד מימי השבוע שלאחר השיעור, הגיע הגה"צ רבי מנחם מנדל שניינזון זצ"ל בחדר בחלום לבנו. שאל הבן בחלום בזה הלשון: "זיי זאגן אז עס שטייט נישט אין מחזור ויטרי אז אין א ברכה מעין שלוש זאגט מעין ברית און תורה" (הם אומרים שלא כתוב במחזור ויטרי וכו').

השיב האב: "פרעג דעם יידן!" (תשאל את היהודי הזה) ובעודו אומר זאת הראה לו את דמות דיוקנו של הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן שליט"א - מגדולי התלמידים חכמים של קהילת ויזניץ בבני ברק (כיום בלונדון).

אורח"ח 1234567

ויקץ והנה חלום. בהודמנות הראשונה ניגש הבן לאותו ת"ח, לא סיפר מילה בקשר לחלום אך שאל: שמא ידוע לכם משהו בקשר למחזור ויטרי הזה? "כן!" השיב התלמיד חכם. ממש בימים האחרונים נתקלתי בזה!... ה"לקוטי מהרי"ח" (להג"ר ישראל חיים פרידמן זצ"ל, אב"ד ראחוב) מביא כך בשם המחזור ויטרי. אך דבריו של המחזור ויטרי לא נמצאים במקום הרגיל, אלא בהלכות פסח - אות נ"ט.

הת"ח הוסיף ואמר בפליאה, שהוא אמנם ידע מי זה הגה"צ רבי מנחם מנדל שניינזון זצ"ל, אך הם מעולם לא שוחחו, ולדעתו רבי מנחם מנדל כלל לא הכיר אותו! והנה דבריו של המחזור ויטרי. לשיטתו יש לברך ברכה אחרונה גם אחר כוס ראשון של ארבע כוסות. לפיכך הוא מביא שם את נוסח ברכת מעין שלוש, וד"ל: "על הגפן ועל פרי הגפן... לאכול מפריה ולשבוע מטובה ולהודות לך עליה ועל ברית (ותורה) שתת לנו"...

בין החלום הראשון של פרעה לחלום השני כתוב "וייקץ פרעה" (מא, ד), פרעה התעורר. מדוע הוא התעורר? ולמה חשוב לציין זאת? מבאר האברבנאל שזה אחד הסימנים שהחלום היה אמיתי כי חלום של שקר, שיסודו בדמיון, אינו עושה רושם עמוק על האדם. אך חלום אמיתי מותיר רושם עמוק ועצום בנפש. לכן מציינת התורה שמכח הרושם העצום של החלום התעורר פרעה.

דומה שסימן זה יכול לשמש גם בחלום דגן, שכן גם בחלוף עשרות שנים מאז החלום, מצוי הגר"נ שיינין ברושם עמוק ועצום מאותו חלום - אות לחלום אמת. אך העיקר שהמחזור ויטרי נמצא!...